

بررسی تطبیقی جرایم در بافت‌های شهری (مورد مطالعه: شهر پارس آباد مغان-استان اردبیل)

الیاس اسلامی^۱، واحد آقائی^۲، احد بدلی^۳، علی جسارتی^۴

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۲/۲۵
تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۳/۳۰

از صفحه ۱۲۱ تا ۱۴۲

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی
سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴

چکیده

جرایم شهری زاییده گریزناپذیر جمعی شدن و تراکم افراد انسانی در شهرها است. جرم و جنایت به‌عنوان یک عامل نگران‌کننده اجتماعی در فضاهای شهری امنیت شهروندان را با مشکل مواجه کرده‌است. مباحث خشونت شهری و جرایم و ارتباط آن با بافت فیزیکی شهرها از جمله مباحث مهمی است که در تمامی جوامع به اشکال و میزان گوناگون و متفاوت مشاهده می‌شود. در این پژوهش سعی شده‌است تا میزان وقوع جرایم در بافت‌های مجاز و غیرمجاز شهری به‌صورت تطبیقی در شهر پارس‌آباد مغان مورد بررسی قرارگیرد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش از نوع توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی است و ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه است. جامعه آماری شامل ساکنانی است که در دو بافت مورد مطالعه ساکن هستند. برای جمع‌آوری داده‌ها براساس روش کوکران ۳۵۰ نمونه از ساکنان برای بررسی میزان جرایم در محل سکونت آنها به‌طور تصادفی انتخاب شدند. از این بین، ۱۷۵ خانوار از بافت مجاز و ۱۷۵ خانوار نیز از بافت غیرمجاز انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (مانند آزمون تی‌تست، کای‌دو، تحلیل میانگین چندجمله‌ای و همچنین برای سطح‌بندی جرایم از مدل تحلیل خوشه‌ای استفاده شده است. نتایج کلی به‌دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که میزان وقوع جرایم در بافت غیرمجاز شهری بیشتر از بافت مجاز است. به عبارت دیگر، بین نوع بافت کالبدی شهرها و میزان جرایم رابطه معنی‌داری وجود دارد.

کلید واژه‌ها: جرایم شهری، کالبد شهر، بافت مجاز، بافت غیرمجاز، محله‌های شهری، شهر پارس‌آباد.

۱- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران.

۲- نویسنده مسئول، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، اردبیل، ایران. Email: aghaei.vahed@gmail.com

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز.

۴- کارشناس ارشد جغرافیا، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل ایران.

مقدمه

امروزه، سیمای دایمی فضای کالبدی شهرها تحت تأثیر نیروها یا سازوکارهایی قرار می‌گیرد که در طی زمان با پیشرفت‌های اجتماعی-اقتصادی تحول می‌یابند و ضمن این‌که چهره و منظر جدیدی به کالبد فیزیکی شهرها تحمیل می‌کند؛ زمینه تغییرات عمده در محتوا و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی شهرها را نیز فراهم می‌آورد. محتوای کلی شهرها به تدریج تغییر یافته و با گذشت زمان، توسعه اقتصادی، تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مستمر در شکل‌یابی شهرها نقش مهمی ایفا می‌کنند (شالین، ۱۳۷۲: ۸). توسعه سریع و نامتوازن شهری یکی از مهم‌ترین مشکلات و عوارض اجتماعی کشورهای در حال توسعه پس از جنگ جهانی دوم بوده‌است که یکی از عواقب اقتصادی و فیزیکی آن گسترش محله‌های مسکونی غیرمجاز شهری و نتایج اجتماعی حاصل از آن است (زاهد و آذرگون، ۱۳۸۷: ۵). تغییراتی که در محتوا و کالبد شهرهای جهان در اثر تغییرات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به وجود آمد در بعضی از کشورها نتایج مثبت و در بعضی دیگر دارای نتایج منفی و ناخوشایند بوده‌است. در واقع، امروزه افزایش روند شهرنشینی و تمرکز جمعیت در شهرها در تمامی کشورهای دنیا انکارناپذیر است اما این پدیده در همه‌جا نتایج یکسانی به همراه نداشته است (کاشانی‌جو، ۱۳۸۳: ۶۰۵). این مسئله، که در تمامی سطوح و زوایای فردی، اجتماعی و کالبدی تأثیر گذاشته، در کشورهای در حال توسعه بیشتر احساس می‌شود (میرکتولی و وطنی، ۱۳۸۸: ۷۰). یکی از نتایج این فرایند، پیدایش بافت‌های غیرمجاز شهری است. محله‌های متفاوتی با سطوح نابرابر اقتصادی و اجتماعی مشکلات اجتماعی فراوانی را در شهرها ایجاد کرده‌است. چنین شرایطی زمینه ظهور سریع جرایم شهری به‌عنوان «آفت جوامع انسانی» را فراهم می‌کند. با تجمع جمعیت اختلافات تشدید شده و برخوردهای اجتماعی روبه‌ازدیاد می‌گذارد و با گسترش کالبدی و جمعیتی شهرها میزان جرم و جنایت نیز به میزان قابل توجهی افزایش می‌یابد (تقوایی، ۱۳۸۹: ۱۰۶).

ایجاد محیط‌های ناسالم و ناامن و آشفته‌گی‌ها و بی‌نظمی‌های اجتماعی محیط زندگی را بیش‌ازپیش ناسالم و غیرقابل تحمل می‌سازد (میرکتولی و وطنی، ۱۳۸۸: ۷۰). فضای جغرافیایی حاوی محیط زندگی است و جنایت به‌عنوان یک عامل نگران‌کننده اجتماعی

در آن است (شاهیوندی، ۱۳۸۸: ۱۵۳). وقوع جرم یکی از مهم‌ترین مشکلات در برخی از شهرها است، که به‌عنوان یک مشکل که پلیس را به چالش کشیده و تهدیدی برای زندگی امن شهروندان است، در نظر گرفته می‌شود (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۳۳). برخی مکان‌ها، به دلیل ویژگی کالبدی و محیط زیستی، نوع فعالیت‌های رایج در آنها و یا عوامل اجتماعی و ویژگی‌های اقتصادی ساکنان آنها فرصت‌های بیشتر برای ارتقای جنایات و جذب مجرمان فعال و بانگیزه فراهم می‌کند که براساس دیدگاه انتخاب عقلانی، امن‌ترین و مناسب‌ترین مکان‌ها و شرایط را برای ارتکاب عمل مجرمانه در خود دارد (احمدآبادی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۵۴). به عبارت دیگر، به رفتارهایی که تخطی از حقوق جنایی باشد جرم می‌گویند (ساروخانی، ۱۳۷۵: ۱۶۱). به دیگر سخن، «جرم در نتیجه نقض قانون اتفاق می‌افتد» (مدیری، ۱۳۸۵: ۱۴). جرم آن دسته از رفتارها و کنش‌هایی است که فرض می‌شود آن‌چنان به منافع جامعه لطمه وارد می‌آورد که دولت تصمیم می‌گیرد نقش مستقیمی در تشخیص و برخورد با آن اتخاذ کند (کلدی، ۱۳۸۱: ۵۷). دورکیم، جامعه‌شناس فرانسوی، معتقد است که جرم تاحدی یک پدیده طبیعی برای تمام جوامع است به طوری که در تمام زمان‌ها وجود داشته و از فرهنگ و تمدن هر جامعه ناشی می‌شود. وی در بیان خصلت مشترک همه جرم‌ها می‌نویسد: «جرم‌ها اعمالی هستند که همه اعضای یک جامعه آنها را به صورت عام محکوم می‌کنند» (تاج‌زمان، ۱۳۶۴: ۲۳۲).

در غالب شهرهای جهان جرایم معمول تهدیدی جدی برای حیات، تمامیت فردی و دارایی‌های انسان‌ها است. وقوع بیش از حد این جرایم در محیط‌های شهری نه فقط با اصول مسلم نظام اجتماعی تعارض دارد بلکه همراه خود ضایعات سنگین، سختی و رنج انسان‌ها، به‌هدر رفتن منابع اقتصادی، سرخوردگی شهروندان و وخامت کلی در کیفیت زندگی را به ارمغان می‌آورد (بیانلو و منصوریان، ۱۳۸۵: ۳۰). به همین دلیل، امروزه امنیت شهروندان و راه‌های ترویج آن به‌عنوان اولویت طراحی شهری در نظر گرفته شده‌اند. ارتقای امنیت شهری، دارای جنبه‌های خوب و مفید فرهنگی و اجتماعی و الگوی رفتاری شهروندان است که موجب افزایش کیفیت محیط مسکونی از طریق کاهش جرم و جنایت و خشونت شهری می‌شود (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۷: ۷۳).

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)

در تبیین علل وقوع جرم، تاکنون نظریه‌های مختلفی ارائه شده‌است. یکی از نظریه‌هایی که در زمینه جرم‌شناسی ظهور یافته نظریه فرصت جرم است. تفکر حاکم بر این نظریه آن است که به‌صرف وجود بزهکار و بزه‌دیده جرم واقع نمی‌شود بلکه باید فرصت و موقعیت مناسب برای ارتکاب نیز فراهم باشد (محمدنسل، ۱۳۸۶: ۲۹۴). مطالعات فراوان نشان داده‌است که می‌توان با اصلاح ساختار محیطی و شرایط اماکن از ارتکاب جرایم خشونت‌بار جلوگیری کرد (محمدنسل، ۱۳۸۶: ۲۹۸). تقریباً از دهه ۱۹۷۰ میلادی و به‌دلیل رشد سریع و شتابان جمعیت شهری در بیشتر کشورهای جهان و افزایش بی‌رویه ناهنجاری‌های اجتماعی در این شهرها توجهی ویژه به بررسی‌های جغرافیایی جرایم شهری به‌وجود آمد. در این زمینه از مهم‌ترین نگرش‌های جدید می‌توان به دیدگاه مکان‌های جرم‌خیز اشاره کرد. این دیدگاه نخست به‌وسیله شرم، گارتین و برگر در سال ۱۹۸۹ مطرح شد و بر پایه نوعی علت‌شناسی مکانی جرم استوار است. اصطلاح مکان‌های جرم‌خیز یک مکان با میزان بالای جرم است. محدوده این مکان بخشی از شهر، یک محله کوچک و یا چند خیابان مجاور یکدیگر و حتی ممکن است یک خانه یا مجتمع مسکونی باشد. طبق این نظریه، برخی محدوده‌ها یا نقاطی خاص از شهر به‌دلیل وجود برخی عناصر کالبدی، اجتماعی و اقتصادی دارای میزان زیاد جرم می‌باشند که گره‌های شهری - پایانه‌ها و ایستگاه‌های حمل‌ونقل شهری -، برخی گذرگاه‌ها و حواشی شهر دارای این خصیصه هستند (زنگی‌آبادی و رحیمی، ۱۳۸۹: ۱۸۱). براساس این رویکرد، فضاهای شهری می‌توانند بر میزان و شدت و ضعف جرایم تأثیر بگذارند و این موضوع نقطه‌عطف پیدایش و گسترش مطالعات جغرافیایی جرایم شهری در چند دهه اخیر می‌باشد. بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند: «در بررسی‌های جغرافیایی جرایم شهری به ۴ عامل قانون، مجرم، قربانی جرم (شیء یا شخص) و مکان جرم تأکید فراوان می‌شود» (میرکتولی و وطنی، ۱۳۸۸: ۱۷۱).

همچنین، استارک، از دانشمندان مکتب شیکاگو، ۵ جنبه ساختار شهری را به‌عنوان عامل‌های پیش‌بینی‌کننده ارتکاب جرم در محله‌ها و کاهش نظارت اجتماعی غیررسمی برشمرده که عبارت‌بودند از تراکم، فقر، کاربری مختلط (وجود اقامتگاه، صنایع و فروشگاه‌ها در یک مکان)، کوچ‌گری (ورود و خروج مداوم به آن) و خرابی و فروریختگی ساختمان‌ها (احمدآبادی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۵۸). رابرت پارک بر این باور بود که نواحی

شهری از انگیزه‌ها و غرایز ساکنان ممانعت می‌کند و انحرافات اجتماعی را سبب می‌شود. سازمان فیزیکی شهر تأثیری عمیق بر الگوهای فرهنگی - اجتماعی زندگی شهری دارد. ارتباط بین شهر و جرم از آن‌روست که ویژگی‌های فضایی محیطی شهر می‌تواند پرورش‌دهنده جرایم خاصی باشد (علیخواه و ربیعی، ۱۳۸۵: ۱۱۰).

دو رهیافت کلی و عمده در بحث پیشگیری مکانی از جرم مطرح است که عبارت‌اند از پیشگیری جرم از طریق طراحی محیط^۱ (CPTED) و پیشگیری وضعی از جرم^۲ (SCP). رهیافت اخیر بر کاهش فرصت‌ها برای وقوع جرم از طریق بهبود طراحی و مدیریت محیط تأکید دارد. وجه عمده شباهت این دو رهیافت در تأکید بر مکان وقوع جرم، طراحی و مدیریت مکان برای پیشگیری از جرم می‌باشد (احمدآبادی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۶۰). پژوهش‌های پیشین (لافون و میشو، ۱۹۷۶) در شهر گرانوبل فرانسه نشان می‌دهد که اطفال بزهکار بیشتر در ساختمان‌های ناسالم و برخی از محله‌هایی که برای سلامتی زیان‌آور است و یا در محله‌های کارگرنشین ساکن بوده‌اند. این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بزهکاری جوانان در این محله‌ها و ساختمان‌های مخروبه از حد متوسط مجموع بزهکاری‌های شهر زیادتر بوده است. در شیکاگو نیز براساس پژوهش‌های انجام‌شده نرخ‌های بزهکاری در بین افراد طبقه پایین در محله‌های قدیمی شهر در بالاترین حد امکان بود و در مناطق مرفه‌تر کاهش می‌یافت (میرکتولی و وطنی، ۱۳۸۸: ۱۷۴).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در شهر مشهد نیز جرایم شهری در محله‌های کم‌درآمد بیشتر است (مافی، ۱۳۷۸: ۳۳). نتیجه یک پژوهشی در شهر شیراز (بیانلو و منصوریان، ۱۳۸۵: ۲۹) نشان می‌دهد که تراکم جمعیت با متغیرهای نرخ قتل، جعل اسناد، کلاه‌برداری، کیف‌قاپی و سرقت‌های عادی رابطه معناداری را نشان می‌دهد. مناطقی که دارای کمترین تراکم جمعیت می‌باشند و به نسبت از بافت جدیدتری نیز برخوردارند دارای کمترین میزان میانگین جرایم می‌باشند. رسیماری^۳ (۲۰۰۲) و بلونینگن^۴ (۲۰۱۰) نیز هرکدام شرایط و عوامل بروز جرم را در فضاهای شهری با دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار دادند.

۱- Crime Prevention through Environmental Design.

- Situational Crime Prevention.

۳- Rosemary.

۴- Blonigen.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)

شواهد بی‌شماری مبنی بر اهمیت فقر به‌عنوان عامل مهم و تعیین‌کننده وقوع جرم وجود دارد. توجیه اساسی نیز در تبیین رابطه فقر و جرم این است که وقتی کسی گرسنه باشد؛ (غذا) می‌دزدد. تلاش برای تبیین ارتباط فقر و جرم براساس ارتباط بین عواملی نظیر سوء تغذیه، خانه مسکونی و غیربهداشتی، ازدحام و شلوغی محل زندگی و انجام فعالیت‌های غیرقانونی، که به‌عنوان نتیجه‌ای از ناامیدی در کنار ناتوانی برای غلبه بر این شرایط است، بررسی می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۳۸۴: ۶۶). افراد فقیر در محله‌های غیرمجاز ساکن می‌شوند و در نتیجه محروم از امکانات و خدمات شهری می‌مانند و در مساکن محقر و کم‌ارزش زندگی می‌کنند. مطالعات مختلف نشان داده است که «افرادى که در چنین مساكنى زندگى مى‌کنند بیشتر از ساکنان دیگر محله‌ها دچار افسردگی و امراض روحی و روانی می‌شوند (شکوئی، ۱۳۸۲: ۸۳). نابرابری اقتصادی نیز عمده‌تأ از طریق نابرابری درآمدی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. نابرابری درآمدی نیز همانند فقر براساس تعداد افراد ثروتمند به تعداد افراد فقیر تعریف می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۳۸۴: ۶۷).

آرونسون^۱ (۱۹۸۸) در پژوهش‌های خود به این نتیجه می‌رسد که جوامعی که از سطح نابرابری بالاتری برخوردار باشند؛ نرخ جرم نیز بالا خواهد بود. بیکاری نیز یکی از متغیرهای مهم کلان اقتصادی بوده و همواره مورد توجه سیاست‌گذاران است. به‌طور مشخص بیکاری بر بسیاری از پدیده‌های اجتماعی به‌ویژه جرم تأثیرگذار بوده و از لحاظ مبانی نظری مورد تأیید می‌باشد (صادقی و همکاران، ۱۳۸۳: ۶۹). هزارجریبی و همکاران (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «اثر حاشیه‌نشینی بر وقوع جرایم اجتماعی شهرستان کرمانشاه در سال ۱۳۸۸» به این نتیجه رسیدند که حاشیه‌نشینی بر وقوع جرایم اجتماعی با درصد بالایی تأثیر مستقیمی دارد (هزارجریبی و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۴).

همچنین ابراهیمی و مسگریان (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی اقتصادی نقاط حاشیه‌نشین و ارتباط آن با جرایم در مناطق اقبالیه، پوبیندر و خیرآباد قزوین» به این نتیجه رسیدند که نقاط حاشیه‌نشین در مناطق غیرمجاز شهری در ارتکاب میزان

۱- Aronson.

جرایم تأثیر انکارناپذیری دارند. به عبارت دیگر، میزان وقوع جرایم در این مناطق به مراتب بیشتر از سایر نقاط شهر می‌باشد (ابراهیمی، ۱۳۸۷: ۲۰). مطالعات در بسیاری از کشورها از جمله کشور آمریکا نشان می‌دهد که بین جرم و بیکاری رابطه مستقیمی وجود دارد (Jacob, 1981: 13) اما نتایج مطالعات در ژاپن (ناکان، ۱۹۷۰) نشان داده است که بیکاری اساساً عاملی برای بروز جرم نیست. زیرا معضل بیکاری باعث تقویت حس یکپارچگی افراد جامعه شده و آنها را به سوی کارهای گروهی می‌کشاند و این خود باعث کاهش جرایم در شهرها می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۳۸۴: ۶۹).

مطالعه آلتین داغ^۱ در زمینه رابطه بیکاری و جرم نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین افزایش جرم و جنایت و بیکاری در اروپا وجود دارد (Altindag, 2012: 145). بررسی سوارس^۲ نشان می‌دهد که کاهش نابرابری و افزایش در رشد آموزش و پرورش با کاهش آمار جرم و جنایت در سطح بین‌المللی همراه است (Soares, 2004: 155). یکی از نویسندگان و اندیشمندان، تامس مور انگلیسی، در این باره در کتاب اتوپیا فقر را عامل مهم شورش‌ها و تخلف از قوانین و مقررات می‌داند و برای پیشگیری از بزهکاری، بهبود وضع اقتصادی، تعدیل ثروت، رفع اختلافات طبقاتی، اشتغال بیکاران و بزهکاران را توصیه کرده است (تاج‌زمان، ۱۳۶۴: ۲۸۵). اگر فقر و تنگدستی کاهش یابد؛ تلاش برای ساماندهی و بهبود مکان‌های جرم‌خیز موفقیت‌آمیز خواهد بود. در واقع، رابطه بین فقر و گسترش بافت‌های غیرمجاز شهری یک رابطه بدیهی است.

در این پژوهش سعی بر این است که تفاوت جرایم در بافت‌های مختلف شهری (مقایسه بافت غیرمجاز و مجاز شهری) بررسی شود. منظور از بافت‌های غیرمجاز، محله‌هایی از شهر است که بدن مجوز ساخته شده‌اند. جرایم مورد مطالعه در این پژوهش به ۱۰ نوع تقسیم شده‌اند که عبارتند از: قتل، تجاوز به حقوق دیگران، غارتگری، نزاع، تجاوز به حریم، دزدی، حریق عمدی، کلاهبرداری، فحشاء، اعتیاد و مشروب. اهداف این پژوهش شامل موارد زیر است:

۱- Altindag D.T.

۲- Soares R.R.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)

- شناخت تفاوت آماری بین جرایم در بافت مجاز و غیرمجاز با استفاده از روش‌های توصیفی و استنباطی؛
- سطح‌بندی جرایم در شهر پارس‌آباد با استفاده از مدل تحلیل خوشه‌ای.

روش تحقیق

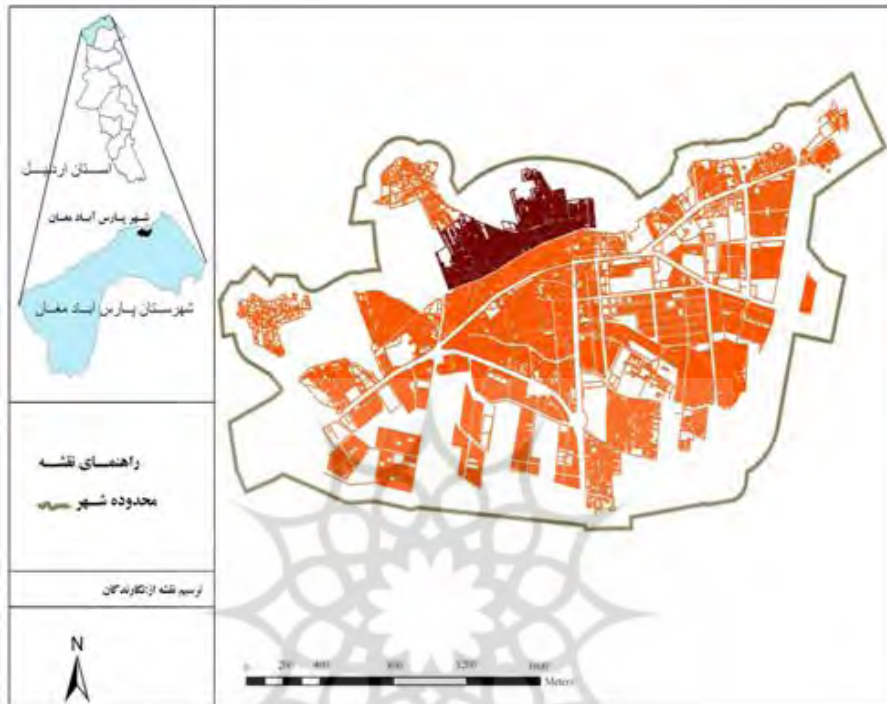
این پژوهش از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربری و از نظر ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی با رویکرد مقایسه‌ای تطبیقی می‌باشد. به عبارتی دیگر، برای بررسی و تحلیل متغیرهای مربوط به جرایم شهری و مقایسه داده‌های به‌دست‌آمده در بافت‌های مجاز و غیرمجاز شهری از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. روش گردآوری داده‌ها از نوع میدانی (پرسشنامه و مشاهده) و کتابخانه‌ای است. بدین‌صورت که در مبانی نظری و ادبیات مربوط به پژوهش از روش کتابخانه‌ای و برای تحلیل متغیرها از روش میدانی (پیمایشی) استفاده شده است. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه می‌باشد. جمعیت آماری این پژوهش شامل خانوارهای ساکن محله‌های مجاز و غیرمجاز شهری است که ۳۵۰ خانوار به‌عنوان نمونه با استفاده از روش کوکران انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. از این بین به تعداد ۱۷۵ پرسشنامه در محله‌های مجاز و ۱۷۵ پرسشنامه نیز در محله‌های غیرمجاز بین خانوارها توزیع شده است. همچنین، پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. ضریب آلفای به‌دست‌آمده ۰٫۹۰ درصد است که گویای پایایی بالای ابزار پژوهش می‌باشد. برای توزیع پرسشنامه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. در تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده برای مقایسه داده‌ها در دو جامعه مورد مطالعه (خانوارهای ساکن در بافت مجاز و غیرمجاز) از جداول توافقی و آزمون T-TEST و برای سطح‌بندی متغیرهای جرایم از روش سطح‌بندی کلاستر آنالیز و دندروگرام تحلیل‌های عاملی و خوشه‌ای مربوط به آن استفاده شده است. تمامی تجزیه و تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شده است.

موقعیت مورد مطالعه

شهر پارس‌آباد مغان، مرکز شهرستان پارس‌آباد، یکی از شهرهای استان اردبیل است که در ۴۷ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی جغرافیایی و ۳۹ درجه و ۳۹ دقیقه عرض شمالی

جغرافیایی قرار گرفته است (سایت فرمانداری شهرستان پارس‌آباد، ۱۳۹۲). شکل زیر موقعیت شهر پارس‌آباد را در استان اردبیل و شهرستان پارس‌آباد نشان می‌دهد.

نقشه (۱): شهر پارس‌آباد و موقعیت آن در استان اردبیل و شهرستان (ترسیم از نگارندگان)
(منبع نقشه پایه شهر: مهندس مشاور نقش و پیراوش)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

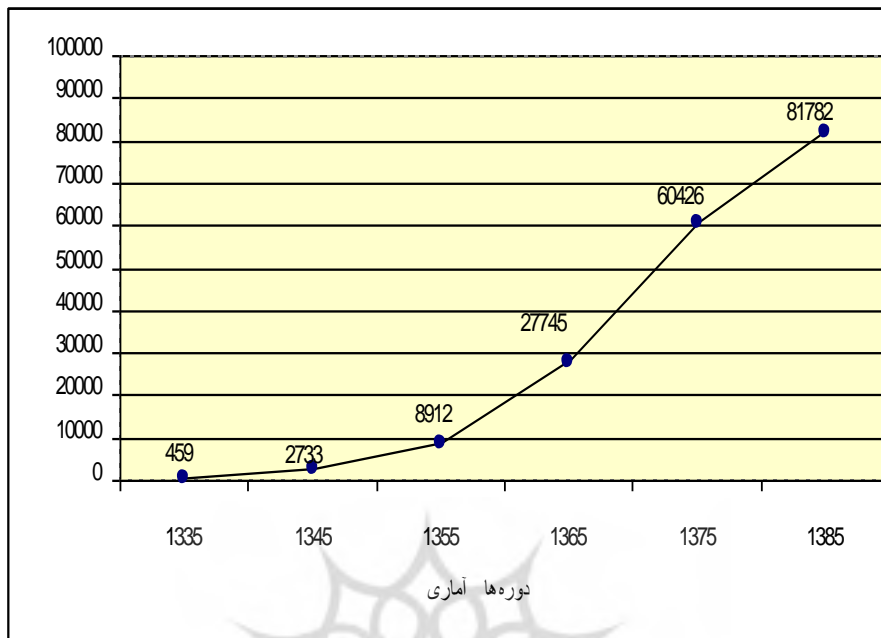
پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)

نقشه (۲): محله‌های غیر مجاز در سطح شهر پارس آباد
(منبع: نگارندگان)

با توجه به این که نخستین بنای شهر را مهندس پارسا در سال ۱۳۳۸ بنانهاد؛ نام این شهر را پارساآباد گذاشتند که به‌مرور زمان پارس‌آباد نامیده‌شد. این شهر تا سال ۱۳۴۵ سیمای شهری به خود گرفت تا جایی که در سال ۱۳۴۷ شهرداری تشکیل و از خدمات شهرداری برخوردار شد. وضعیت اقتصادی شهر بر پایه کشاورزی، خدماتی و اداری می‌باشد^۱. به دنبال توسعه برنامه عمرانی دشت مغان و ایجاد شبکه آبیاری و رونق اقتصادی منطقه کارگران مهاجر از نقاط مختلف وارد این شهر شده و آن را گسترش دادند. این شهر پس از شهر اردبیل، پرجمعیت‌ترین و وسیع‌ترین نقطه شهری در استان اردبیل می‌باشد. رشد و توسعه این شهر، که بزرگ‌ترین کانون جمعیتی منطقه دشت مغان محسوب می‌شود، در آذربایجان و استان اردبیل کم‌نظیر بوده‌است (عزیززاده، ۱۳۸۶: ۴۳-۴۵) به طوری که جمعیت آن از ۲۷۳۳ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۸۱۰۰۰ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده‌است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

۱. <http://www.ardabilcity.com/wiki/index.php>.

نمودار (۱): رشد جمعیت شهر پارس آباد در دوره‌های مختلف

هم‌اکنون این شهر به ۳ ناحیه و ۱۶ محله تقسیم شده است. ناحیه ۱ شامل ۵ محله به مساحت حدود ۳۵۰ هکتار، ناحیه ۲ شامل ۴ محله با مساحت حدود ۳۲۲ هکتار و ناحیه ۳ شامل ۷ محله با سطح حدود ۵۰۸ هکتار می‌باشد. به دلیل هجوم جمعیت به این شهر و توسعه شتابان شهر، محله‌ها و نواحی مختلفی به سرعت به وجود آمدند. برخی از این محله‌های نوساز با برنامه‌ریزی و طبق مقررات شهرسازی به وجود آمده و برخی دیگر، که جمعیت زیادی را نیز در خود جای داده‌اند، بدون مجوز و به صورت غیرمجاز ایجاد شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت ابتدا جنسیت پاسخگویان، سطح تحصیلات و شغل آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در جدول شماره (۱) جنسیت نمونه‌های مورد مطالعه در بافت مجاز و غیرمجاز آورده شده است.

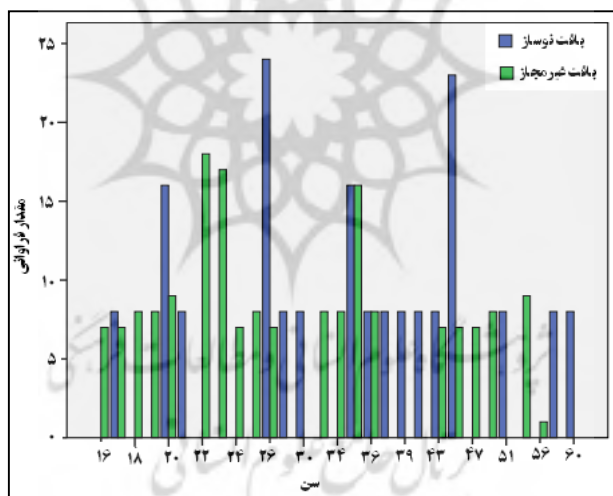
پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)

جدول (۱): جنسیت پاسخگویان، پارس آباد: اسفند ۱۳۹۲

		بافت مجاز	بافت غیرمجاز	جمع کل
جنسیت	زن	۶۴	۵۷	۱۲۱
	مرد	۱۱۱	۱۱۸	۲۲۹
جمع کل		۱۷۵	۱۷۵	۳۵۰

همان‌طور که در جدول و نمودار بالا ذکر شده است، از بین ۳۵۰ نمونه مورد مطالعه ۱۲۱ نفر زن و ۲۲۹ نفر مرد بوده‌اند. از بین زنان ۶۴ نفر در بافت مجاز و ۵۷ نفر نیز در بافت غیرمجاز و از بین مردان نیز ۱۱۱ نفر ساکن بافت مجاز و ۱۱۸ نفر ساکن بافت غیرمجاز ساکن هستند.

بررسی‌های مربوط به سن پاسخگویان نیز نشان می‌دهد که سن بیشتر پاسخگویان در بافت مجاز نزدیک ۲۶ و ۴۳ سال و در بافت‌های غیرمجاز ۲۲، ۲۳ و ۳۵ سال را نشان می‌دهد. ارقام گویای آن است که جمعیت مورد مطالعه در بافت غیرمجاز جوان‌تر از بافت مجاز هستند. نمودار زیر به‌طور دقیق‌تر نتایج مربوطه را نشان می‌دهد.

نمودار (۲): توزیع سن پاسخگویان در بافت‌های مجاز و غیرمجاز شهر پارس آباد

سطح تحصیلات نیز از دیگر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جامعه مورد بررسی است که در این پژوهش در دو بافت غیرمجاز و مجاز شهر پارس آباد بدان پرداخته شده که نتایج مربوط به آن در جدول و نمودار زیر آمده است.

جدول (۲): تحصیلات پاسخگویان

		نوع بافت		جمع کل
		بافت مجاز	بافت غیرمجاز	
تحصیلات	بی سواد	۱۱	۴۲	۵۳
	ابتدایی	۲۸	۴۰	۶۸
	راهنمایی	۳۶	۲۵	۶۱
	دبیرستان و دیپلم	۵۹	۴۶	۱۰۵
	تحصیلات عالی	۴۱	۲۲	۶۳
جمع کل		۱۷۵	۱۷۵	۳۵۰

همان‌طور که جدول و نمودار بالا گویای آن است در هر دو بافت مورد مطالعه سطح تحصیلات بیشتر جمعیت آماری دبیرستان و دیپلم است. دقت بیشتر در ارقام نشان می‌دهد که سطح تحصیلی راهنمایی، دبیرستان و دیپلم و تحصیلات عالی در بین جمعیت ساکن بافت مجاز بیشتر از بافت غیرمجاز است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که سطح تحصیلات در بافت مجاز وضعیت بهتری نسبت به بافت غیرمجاز دارد.

اشتغال نیز از جمله ویژگی‌های ساکنان در دو بافت مورد مطالعه است که در این پژوهش به صورت مقایسه‌ای به بررسی آن پرداخته شده است. جدول و نمودار زیر گویای نتایج به دست آمده از این بررسی است.

جدول (۳): وضعیت اشتغال در بافت مجاز و غیرمجاز شهر پارس آباد

		نوع بافت		جمع کل
		بافت مجاز	بافت غیرمجاز	
وضع اشتغال	بیکار	۲۶	۶۵	۹۱
	شاغل	۱۰۳	۷۲	۱۷۵
	خانه‌دار	۳۱	۲۴	۵۵
	سایر	۱۵	۱۴	۲۹
جمع کل		۱۷۵	۱۷۵	۳۵۰

نتایج به دست آمده در جدول و نمودار بالا نشان می‌دهد که وضعیت اشتغال در بافت مجاز بهتر از بافت غیرمجاز است. به عبارت دیگر، میزان بیکاری در بافت غیرمجاز بیشتر است. از بین کل پاسخگویان ۹۱ نفر بیکار، ۱۷۵ نفر شاغل، ۵۵ نفر خانه‌دار هستند و ۲۹ نفر نیز سایر وضعیت‌ها (مانند بازنشسته، دانشجو) را دارا می‌باشند. همچنین، از بین

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)
 ۹۱ نفر بیکار، ۶۵ نفر در بافت غیرمجاز و ۲۶ نفر نیز در بافت مجاز ساکن هستند. میزان شاغلان، خانه‌دار و سایر موارد نیز در بافت مجاز بیشتر است.

بررسی و مقایسه میزان جرایم در دو بافت با استفاده از روش توصیفی (فراوانی) و استنباطی (آزمون کای دو) انجام شده است که نتایج آن در جدول زیر آمده است. همان‌طور که جدول شماره (۴) نشان می‌دهد جرایم مختلف با توجه به نوع آن در دو بافت مورد مطالعه به صورت مقایسه‌ای بررسی شده است.

جدول (۴): مقایسه فراوانی و همبستگی جرایم در بافت‌های مجاز و غیرمجاز شهری، پارس آباد

نوع جرم	نوع بافت	کم	تاحدودی	زیاد	بسیار زیاد	sig
قتل	مجاز	۷۹	۷۲	۱۶	۸	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۱۶	۱۶	۸۱	۶۲	
تجاوز به حقوق دیگران	مجاز	۱۲۷	۴۸	۰	۰	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۰	۱۶	۱۱۳	۴۶	
غار تگری	مجاز	۱۰۳	۶۴	۸	۰	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۳۱	۷۵	۴۶	۲۳	
نزاع	مجاز	۴۷	۷۲	۵۶	۰	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۰	۰	۲۴	۱۵۱	
تجاوز به حریم	مجاز	۸۷	۸۸	۰	۰	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۰	۵۵	۵۷	۶۳	
دزدی	مجاز	۶۳	۷۲	۲۴	۱۶	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۱۶	۳۱	۵۵	۷۳	
حریق عمدی	مجاز	۱۴۳	۳۲	۰	۰	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۱۶	۳۰	۹۰	۳۹	
کلاهبرداری	مجاز	۵۶	۶۳	۲۴	۳۲	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۹	۲۴	۱۱۵	۲۷	
فحشا	مجاز	۶۰	۹۰	۹	۱۶	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۸	۵۴	۶۴	۴۹	
اعتیاد و مشروبات	مجاز	۲۵	۴۴	۷۵	۳۱	۰/۰۰۰
	غیرمجاز	۰	۶	۲۲	۱۴۷	

بررسی‌های مقایسه‌ای مربوط به قتل در دو نوع بافت متفاوت نشان می‌دهد که در مناطق مجاز بیشتر خانوارها کمتر شاهد وقوع قتل در محله خود بوده و یا اخبار آن را شنیده‌اند اما در بافت غیرمجاز وقوع قتل نسبت به بافت مجاز بیشتر اتفاق افتاده است. همچنین، سطح معنی‌داری به دست آمده از آزمون کای دو برابر با ۰/۰۰۰ است که نشان می‌دهد رابطه معنی‌داری بین نوع بافت شهری و میزان وقوع قتل وجود دارد. آمار

مربوط به تجاوز به حقوق دیگران نیز نشان‌می‌دهد که وقوع این نوع جرم در محله‌های بافت غیرمجاز بسیار بیشتر از محله‌های مجاز شهری است. غارتگری نیز از جرایم دیگری است که مورد بررسی قرار گرفته است. آمار مربوط به آن نشان‌می‌دهد که وقوع غارتگری در بافت غیرمجاز بیشتر بوده است. آمار وقوع دزدی نیز در محله‌های بافت غیرمجاز بیشتر از بافت مجاز است. یافته‌های مربوط به کلاهبرداری نیز نشان‌می‌دهد که آمار آن در بافت غیرمجاز بیشتر از بافت مجاز بوده و رابطه معنی‌داری بین نوع بافت شهر و میزان کلاهبرداری وجود دارد. همچنین، نزاع و درگیری با توجه به ارقام جدول یادشده، در بافت غیرمجاز بسیار بیشتر از بافت مجاز است. تفاوت بسیاری بین این دو محله از نظر فراوانی مربوط به وقوع این نوع جرم وجود دارد. تمامی ساکنان محله‌های فرسوده ادعا کرده‌اند که نزاع و درگیری در این محله‌ها زیاد و بسیار زیاد اتفاق می‌افتد اما در بافت مجاز اکثریت ساکنان و نه تمام آن‌ها اشاره کرده‌اند که نزاع و درگیری تا حدودی اتفاق می‌افتد (جدول ۴).

یکی دیگر از جرایم مورد مطالعه تجاوز به حریم شخصی دیگران است. یافته‌ها نشان‌می‌دهد در محله‌های غیرمجاز نظرات بیشتر ساکنان گویای وقوع این نوع جرم به دفعات زیاد و بسیار زیاد است. با توجه به سطح معنی‌داری مشاهده‌شده، بین تجاوز به حریم شخصی و نوع بافت شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد (جدول ۴).

در بافت مجاز از بین ۱۷۵ خانوار مورد مطالعه، ۱۴۳ خانوار معتقدند که در محل سکونت آنها حریق عمدی و برهم‌زدن امنیت مردم از این طریق کمتر اتفاق می‌افتد اما در بافت غیرمجاز از بین ۱۷۵ خانوار، ۱۲۹ خانوار میزان وقوع حریق عمدی را زیاد تا بسیار زیاد می‌دانند (جدول ۴). این ارقام گویای آن است که میزان وقوع این نوع جرم نیز در بافت غیرمجاز بیشتر از بافت مجاز در شهر پارس‌آباد است.

مطالعات مربوط به میزان فحشا در دو بافت مورد بررسی بیانگر آن است که نوع بافت در میزان وقوع فحشا در شهر پارس‌آباد تأثیر دارد به طوری که فراوانی آن در بافت غیرمجاز بیشتر از بافت مجاز است و سطح معنی‌داری نیز کمتر از ۵ درصد و آلفای مورد نظر می‌باشد که نشان‌دهنده رابطه معنی‌داری بین نوع بافت و میزان فحشا است. به عبارت دیگر، تفاوت معنی‌داری در میزان وقوع جرایم در دو نوع متفاوت از بافت شهری وجود دارد (جدول ۴).

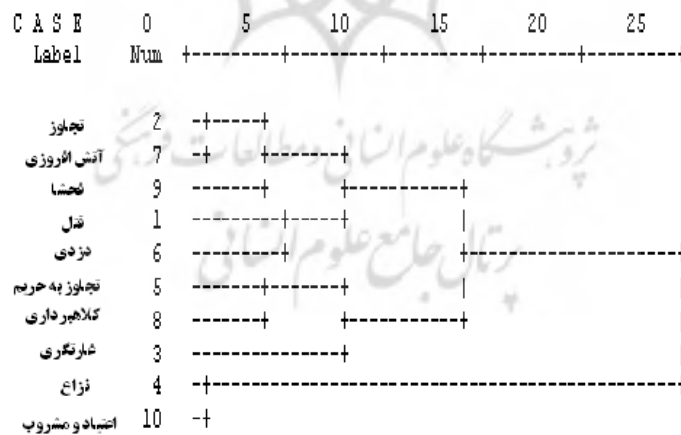

جرم می‌باشد. منفی بودن حد پایین و حد بالا گویای میانگین بالای جامعه دوم (بافت غیرمجاز) نسبت به جامعه اول (بافت مجاز) از نظر میزان وقوع جرم است.

در این پژوهش همچنین سعی شده است تا جرایم مورد بررسی در شهرستان پارس‌آباد با استفاده از تحلیل خوشه‌ای سطح‌بندی شود. نتایج این سطح‌بندی به صورت جدول و دندروگرام زیر آورده شده است.

جدول (۶): سطوح سه‌گانه جرایم با استفاده از مدل تحلیل خوشه‌ای

جرایم	سطوح سه‌گانه
قتل	۱
تجاوز	۱
غارنگری	۲
نزاع و درگیری	۳
تجاوز به حریم	۲
دزدی	۱
حریق عمدی	۱
کلاهبرداری	۲
فحشا	۱
اعتیاد و مشروب	۳

نمودار (۳): نمودار خوشه‌ای مربوط به سطح‌بندی جرایم

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)
با توجه به جدول و نمودار خوشه‌ای حاصل از اجرای مدل، جرایم به سه سطح زیر دسته‌بندی شده‌اند:

۱. **جرایم نسبتاً کم‌وقوع:** این جرایم که وقوع آن نسبت به جرایم دیگر کمتر اتفاق افتاده است عبارتند از: قتل، تجاوز، دزدی، حریق عمدی و فحشا؛
۲. **جرایم پر‌وقوع:** این جرایم عبارتند از: غارتگری، کلاهبرداری و تجاوز به حریم؛
۳. **جرایم مسلط:** این جرایم که بیشترین میزان وقوع را در شهر پارس‌آباد داشته است عبارتند از: نزاع و درگیری، اعتیاد و مشروبات الکلی.

نتیجه‌گیری

جرایم شهری یکی از مهم‌ترین مشکلات اجتماعی است که در بسیاری از شهرها مشاهده می‌شود و تهدیدی برای امنیت شهروندان به‌شمار می‌رود و آسایش و رفاه ساکنان شهرها را از بین می‌برد. با توجه به تجارب و مطالعات انجام‌شده در شهرهای مختلف جهان، میزان جرایم شهری با برنامه‌ریزی شهری با فضای کالبدی شهرها ارتباط مستقیم دارد به‌طوری‌که میزان وقوع جرایم در بافت‌های مجاز شهری کمتر از بافت‌های غیرمجاز است.

بررسی‌های مربوط به سطح تحصیلات و وضعیت اشتغال و درآمد در دو بافت مجاز و غیرمجاز شهر پارس‌آباد نشان داد که سطح تحصیلات در بافت مجاز بیشتر از بافت غیرمجاز می‌باشد. وضعیت اشتغال و همچنین درآمد ساکنان در بافت مجاز بهتر از بافت غیرمجاز است. میزان شاغلان خانه‌دار و سایر موارد نیز در بافت مجاز شهری بیشتر است. به‌طور کلی، می‌توان گفت که بافت‌های مجاز دارای شرایط اقتصادی و اجتماعی بهتری نسبت به بافت‌های غیرمجاز هستند.

بررسی و تحلیل فراوانی و رابطه بین جرایم و نوع بافت و فضای شهری نشان داد که فراوانی جرایم در بافت غیرمجاز بیشتر از بافت مجاز است. همچنین، نتایج استنباطی مربوط به مقایسه میزان جرایم در دو بافت مورد مطالعه با استفاده از آزمون تی‌تست و جدول‌های توافقی نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین میزان جرایم شهری و نوع بافت شهری وجود دارد زیرا سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده کمتر از ۵ درصد است. به عبارت

دیگر، میانگین جرایم در دو بافت تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهد. با توجه به مثبت بودن حد بالا و پایین در جدول‌های مربوط به آزمون تی‌تست مشخص شد که میانگین جامعه دوم (بافت غیرمجاز) از نظر میزان جرایم بیشتر از میانگین جامعه اول (بافت مجاز) است.

در بررسی و سطح‌بندی جرایم با استفاده از مدل تحلیل خوشه‌ای و نمودار درختی آن سه سطح به صورت زیر مشخص شد: الف) جرایم نسبتاً کم و وقوع شامل قتل، تجاوز، دزدی، حریق عمدی و فحشا؛ ب) جرایم پر وقوع شامل غارتگری، کلاهبرداری و تجاوز به حریم؛ ج) جرایم مسلط و بسیار پر وقوع شامل نزاع و اعتیاد.

بنابراین، می‌توان گفت که میزان وقوع نزاع و درگیری و اعتیاد و مشروب‌خواری بسیار بیشتر از جرایم دیگر اتفاق می‌افتد. با توجه به آمار و فراوانی وقوع جرایم در سطح شهر باید با اتخاذ تدابیر امنیتی و آموزشی و فرهنگی از وقوع جرایم پیشگیری کرد. در برنامه‌های آموزشی و فرهنگی و امنیتی پلیس ضروری است ساکنان بافت‌های غیرمجاز شهری در اولویت قرار گیرند.

پیشنهادها

برای پیشگیری و تقلیل میزان جرایم شهری می‌توان پیشنهادهای ذیل را ارائه نمود:

- راه‌اندازی و احداث فضاهای آموزشی - بهداشتی به منظور کمک به ارتقای سطح فرهنگی مردم در زمینه پیشگیری از وقوع جرایم؛
- بهسازی محله‌های غیرمجاز شهر با تأکید بر اجرای پروژه‌های آموزش اجتماعی از طریق مراکز بهزیستی، مشاوره و راهنمایی در زمینه پیشگیری از وقوع جرم در خانواده‌ها؛
- تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) در محله‌های غیرمجاز در راستای جلب مشارکت شهروندان برای جلوگیری از رفتارهای ناهنجار شهری؛
- نظارت بر بافت و ساخت فضاهای مستعد جرم‌خیزی محله‌های غیرمجاز با تأکید بر نوسازی و بهسازی محله‌های هدف؛
- تأمین نظارت بر فضاهای عمومی از طریق مکان‌یابی بهینه ایستگاه‌های سیار پلیس؛

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)

- پهنه‌بندی محله‌های آسیب‌پذیر ناشی از جرایم طبقه‌بندی‌شده شهری و برنامه‌ریزی براساس آن؛
- جلب همکاری سازمان‌های شهری مرتبط در زمینه ایجاد کارگاه‌های اشتغال‌زایی در محله‌های غیرمجاز برای ترغیب به اشتغال در کارهای مجاز؛
- ایجاد فضاهای ورزشی و فرهنگی در محله‌های غیرمجاز با هدف پیشگیری از ناهنجاری شهری و رفتاری در این محله‌ها.

منابع

- ابراهیمی، سیدمحمد؛ مسگریان، علی (۱۳۸۷)، آسیب‌شناسی اقتصادی نقاط حاشیه‌نشین و ارتباط آن با جرایم، مجله اصلاح و تربیت، شماره ۷۸.
- احمدآبادی، ز؛ صالحی، م؛ احمدآبادی، ع (۱۳۸۷)، رابطه مکان و جرم: مطالعه آسیب‌شناسی گیم-نت‌های تهران، رفاه اجتماعی، شماره ۲۷، صص ۲۷۵-۲۵۳.
- بیانلو، ی؛ منصوریان، م ک (۱۳۸۵)، رابطه تراکم جمعیت با میزان و نوع جرم، رفاه اجتماعی، شماره ۲۲، صص ۵۶-۲۹.
- پورجعفر، م ر؛ محمودی‌نژاد، ه؛ رفیعیان، م؛ انصاری، م (۱۳۸۷)، ارتقای امنیت محیطی و کاهش جرایم شهری با تأکید بر رویکرد C.P.T.E.D، نشریه بین‌المللی مهندسی صنایع و مدیریت تولید (نشریه بین‌المللی علوم مهندسی)، شماره ۶ (ویژه‌نامه مهندسی معماری و شهرسازی)، صص ۸۲-۷۳.
- تاج‌زمان، د (۱۳۶۴)، مجرم کیست جرم‌شناسی چیست؟ مؤسسه کیهان.
- تقوایی، م (۱۳۸۹)، بررسی و مقایسه شاخص‌های شش‌گانه جرم در سطح مناطق مختلف شهر شیراز، جغرافیا (فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، شماره ۲۶، صص ۲۹-۱.
- زاهد، س. س؛ آذرگون، ز (۱۳۸۷)، بررسی تطبیقی تفاوت فرهنگ حاشیه‌نشین و غیرحاشیه‌نشین و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال منطقه ۱ و ۵ شهر شیراز)، فصلنامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۵، صص ۲۶-۵.
- زنگی‌آبادی، ع؛ رحیمی، ح (۱۳۸۹)، تحلیل فضایی جرم در شهر کرج با استفاده از GIS، فصلنامه حقوق، دوره ۴۰، شماره ۲، صص ۱۹۸-۱۷۹.
- ساروخانی، ب (۱۳۷۵)، درآمدی بر دایره‌المعارف علوم اجتماعی، ج ۱ و ۲، تهران: انتشارات کیهان.
- سایت فرمانداری شهرستان پارس‌آباد، ۱۳۹۲.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰، مرکز آمار ایران.
- شالین، ک (۱۳۷۲)، دینامیک شهری یا پویایی شهرها، ترجمه اصغر نظریان، مشهد، آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی.
- شاه‌یوندی، ا؛ ریسی‌وانانی، ر؛ شیخی، ح (۱۳۸۸)، تحلیلی بر توزیع فضایی جرایم در مناطق شهر اصفهان، فصلنامه دانش انتظامی، شماره ۴، صص ۱۸۲-۱۵۳.
- شکوئی، ح (۱۳۸۲)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، چاپ ششم، تهران: انتشارات سمت.

- پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره نهم، بهار ۱۳۹۴)
- صادقی، ح؛ شقاقی و اصغرپور، ح (۱۳۸۴)، تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر جرم در ایران، تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۸، صص ۹۰-۶۳.
- عزیززاده، م ن (۱۳۸۶)، تاریخ دشت مغان، چاپ دوم، تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- علیخواه، ف؛ نجیبی ربیعی، م (۱۳۸۵)، زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری، رفاه اجتماعی، شماره ۲۲، صص ۱۳۱-۱۰۹.
- کاشانی جو، خ (۱۳۸۳)، راهکارهای اصلاح محله‌های شهری گتونشین در تهران، چکیده مجموعه مقالات توسعه محله‌ای: چشم‌انداز توسعه پایدار شهر تهران، چاپ اول، مرکز مطالعات و تحقیقات امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- کلانتری، م؛ قزلباش، س؛ حجتی ملایری، پ (۱۳۸۸)، تحلیل فضایی و پهنه‌بندی جرایم شهری زنجان با استفاده از سامانه‌ی اطلاعات جغرافیایی GIS (مورد مطالعه: بزه ایجاد مزاحمت خیابانی)، فصلنامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس، شماره ۲، صص ۱۴۷-۱۳۳.
- کلدی، ع (۱۳۸۱)، انحراف، جرم و پیشگیری، رفاه اجتماعی، شماره ۳، صص ۷۲-۵۱.
- مافی، ع (۱۳۷۸)، تحلیل فضایی توزیع جرم و جنایت در شهر مشهد، مجله تخصصی زبان و ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، شماره ۳۳، صص ۱۶۲-۱۴۵.
- محمدنسل، غ (۱۳۸۶)، اصول و مبانی نظریه فرصت جرم، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۳، صص ۳۲۲-۲۹۳.
- مدیری، آ (۱۳۸۵)، جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر، مجله رفاه اجتماعی، شماره ۲۲، صص ۲۸-۱۱.
- مهندسین مشاور نقش و پیراوش (۱۳۸۱)، طرح تفصیلی شهر پارس آباد.
- میرکتولی، ج؛ وطنی، ع (۱۳۸۸)، پهنه‌بندی و تحلیل نواحی جرم‌خیز و آسیب‌زای سکونتگاه‌های شهری استان اردبیل، فصلنامه ژئوپلیتیک، شماره ۲، صص ۱۹۰-۱۶۹.
- هزارجریبی، جعفر و همکاران (۱۳۸۸)، اثر حاشیه‌نشینی بر وقوع جرایم اجتماعی شهرستان کرمانشاه در سال ۱۳۸۶، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال ۴، شماره ۱.
- Altindag D.T, ۲۰۱۲, Crime and unemployment: Evidence from Europe, international Review of Law and Economics, Volume ۳۲, Issue ۱, Pages ۱۴۵-۱۵۷.
- Blonigen D.M, ۲۰۱۰, explaining the relationship between age and crime: Contributions from the developmental literature on personality, Clinical Psychology Review, Volume ۳۰, Issue ۱, Pages ۸۹-۱۰۰.

- <http://www.ardabilcity.com/wiki/index.php>.
- Jacobs, D. ۱۹۸۱, Inequality and economic crime, Sociology and Social Research, ۱۹۸۱, ۶۶, ۱۲-۲۸.
- Rosemary D. Bromley F, Nelson A. L, ۲۰۰۲, Alcohol-related crime and disorder across urban space and time: evidence from a British city, Geoforum, Volume ۳۳, Issue ۲, Pages ۲۳۹-۲۵۴.
- Soares R. R, ۲۰۰۴, Development, crime and punishment: accounting for the international differences in crime rates, Journal of Development Economics, Volume ۷۳, Issue ۱, Pages ۱۵۵-۱۸۴.

